

**UCHWAŁA NR XIX/104/2004
RADY MIASTA I GMINY KOSÓW LACKI
Z DNIA 20 WRZEŚNIA 2004 ROKU**

w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Kosów Lacki do 2025 roku

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990r.o samorządzie gminnym (Dz.U.z 2001r. Nr 142, poz.1591 z późn.zm.) Rada Miasta i Gminy Kosów Lacki postanawia, co następuje:

§ 1.

Uchwala się Strategię Rozwoju Gminy Kosów Lacki do 2025 roku zgodnie z załącznikiem do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

*Przewodniczący
Rady Miasta i Gminy
mgr inż.Stanisław Kuziak*

BURMISTRZ MIASTA I GMINY KOSÓW LACKI

**STRATEGIA
ROZWOJU GMINY KOSÓW LACKI DO 2025 ROKU**

Załącznik nr 1
do uchwały nr XIX/104/2004
Rady Miasta i Gminy w Kosowie Lackim
z dnia 20.09.2004r.

BURMISTRZ MIASTA I GMINY KOSÓW LACKI

**STRATEGIA
ROZWOJU GMINY KOSÓW LACKI DO 2025 ROKU**

Zespół autorski:

dr Stefan Białczak – kierownik zespołu

uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym nr 398/88

członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie Nr rej. WA-012

dr Anna Adamczyk-Habib

mgr inż. Teresa Oklińska

techn. arch. Danuta Aleksandrowicz

Spis treści

Wstęp

I. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA NA OBSZARZE GMINY

1. Położenie
2. Środowisko przyrodnicze
3. Środowisko kulturowe
4. Problemy społeczne
5. Problemy gospodarcze
6. Infrastruktura techniczna
7. Budżet gminy
8. Uwarunkowania zewnętrzne
9. Podsumowanie – analiza SWOT

II. WIZJA I SCENARIUSZE ROZWOJU GMINY

1. Wizja rozwoju gminy
2. Scenariusze dalszego rozwoju gminy

III. CELE ROZWOJU GMINY I PROGRAMY SŁUŻĄCE ICH REALIZACJI

1. Cele rozwoju
2. Program poprawy warunków życia
3. Program rozwoju gospodarczego
4. Program rozwoju turystyki
5. Program rozwoju infrastruktury technicznej
6. Program ochrony środowiska przyrodniczego

IV. PROGRAM INWESTYCYJNY GMINY NA LATA 2005 – 2013

V. PLANOWANE I POSTULOWANE ZADANIA INWESTYCYJNE PODMIOTÓW ZEWNĘTRZNYCH

Zakończenie

Spis map

1. Wybrane aspekty położenia gminy
2. Ekologiczny system obszarów chronionych
3. Środowisko kulturowe i ochrona zabytków
4. Liczba mieszkańców w końcu 2003 r. i dynamika ludności w latach 1970-2003
5. Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON
6. Uwarunkowania rozwoju
7. Turystyka
8. Komunikacja. Powiązania zewnętrzne i wewnętrzne gminy
9. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej
10. Kierunki rozwoju elektroenergetyki

Spis tablic

1. Ludność i podmioty gospodarcze według miejscowości

Wstęp

Samorząd gminy jest odpowiedzialny za stałą poprawę warunków życia mieszkańców co wiąże się z rozwojem gminy. Efektywne wykorzystanie dostępnych środków finansowych i poszukiwanie dodatkowych, zewnętrznych źródeł dofinansowania własnych zadań wymaga gruntownego rozpoznania wewnętrznych i zewnętrznych czynników wpływających na ten rozwój. Temu celowi służy strategia. Wprawdzie nie jest ona dokumentem obligatoryjnym, jednak jej sporządzenie i szeroka popularyzacja społeczna może przyczynić się do konsolidacji mieszkańców gminy wokół zadań w niej nakreślonych.

Strategia bazuje na „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy” przyjętym uchwałą Rady Gminy w Kosowie Lackim z dnia 27.10.1999 r. Część diagnostyczna została zweryfikowana przy wykorzystaniu najnowszych dostępnych danych. Cele rozwoju gminy, sformułowane w „Studium...” pozostają aktualne również obecnie i zostały adaptowane w „Strategii”. W „Strategii” wykorzystano również część materiałów graficznych ze „Studium ...”.

Zasadnicze prace merytoryczne przebiegały w następujących fazach:

1. Na podstawie dostępnych materiałów i wizji terenowych wykonano diagnozę stanu zagospodarowania gminy i tendencji rozwojowych w ostatnich latach.
2. Przeprowadzono analizę zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy oraz jej mocnych i słabych stron (analiza SWOT).
3. Przeprowadzono seminarium z powołanym przez Burmistrza zespołem opiniotwórczym w celu wymiany poglądów na ocenę stanu i możliwości dalszego rozwoju gminy.
4. Określono główne cele rozwoju gminy do 2025 roku z uwzględnieniem ich hierarchii.
5. Sformułowano plan głównych przedsięwzięć do roku 2025.
6. Zbadano zgodność projektu strategii gminy ze strategią i planem zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.
7. Określono wskaźniki monitoringu strategii.

I. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA NA OBSZARZE GMINY

1. Położenie

Gmina Kosów Lacki jest położona nad Bugiem, na trasie tzw. wielkiej obwodnicy Mazowsza, w północnej części powiatu sokołowskiego i na wschodnim krańcu województwa mazowieckiego (mapa 1). Odległości drogowe z miejscowości gminnej wynoszą: do Sokołowa Podlaskiego około 25 km, do Siedlec około 55 km, do Warszawy około 110 km.

Powierzchnia gminy - 200 km², stawia ją w grupie większych obszarowo gmin w kraju, a liczba ludności 7392 osób (na koniec 2003 r.) - w grupie średnich. Od 1999 roku gmina Kosów Lacki znajduje się w województwie mazowieckim. W województwie tym należy do grupy gmin dużych pod względem obszaru lecz słabo zaludnionych (aktualnie 37 osób na 1 km²).

W skład gminy wchodzi 32 miejscowości. Największą z nich jest siedziba gminy – miasto Kosów Lacki posiadające 2,3 tys. mieszkańców (ponad 30 % mieszkańców gminy). Drugą dość dużą miejscowością są Telaki – 705 mieszkańców, trzecią zaś Rytele Świątkie – 368 osób, a czwartą Wólka Okrąglik – 353 osoby. W pozostałych miejscowościach liczba ludności nie przekracza 300 osób.

Wśród miejscowości na terenie gminy największe znaczenie posiada Kosów Lacki. Uzyskał on prawa miejskie w 1723 roku lecz stracił je w 1869 roku. Ponownie stał się miastem 1 stycznia 2000 roku. W polityce przestrzennej województwa mazowieckiego miasto Kosów Lacki zostało uznane za ośrodek lokalny wymagający wspomaganie rozwoju.

Peryferyjne położenie gminy, zarówno w stosunku do stolicy województwa i kraju Warszawy, jak i siedziby powiatu - Sokołowa Podlaskiego, wpływa negatywnie na procesy społeczne i gospodarcze w gminie.

2. Środowisko przyrodnicze

Gmina Kosów Lacki odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi. Wynika to z tego, że położona jest w dolinie Bugu, której walory posiadają rangę międzynarodową. Jej atrakcyjność podnosi rezerwat przyrody „Bojarski Grąd” – o randze ponadregionalnej, fragmenty dolin rzek: Kosówki, Buczynki i Treblinka - o randze lokalnej oraz liczne obiekty o randze pomnika przyrody, użytku ekologicznego bądź zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Północna i zachodnia część gminy znajduje się w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

Gmina posiada dobrze rozwiniętą sieć hydrograficzną. Obok głównych cieków wodnych tj. rzek Kosówka i Buczynka, występuje znaczna liczba drobnych zbiorników wodnych. Mankamentem jest wysoki stopień zanieczyszczenia tych wód.

Wskaźnik lesistości gminy jest zbliżony do średniego krajowego – 27,7 %. Największe kompleksy leśne znajdują się w rejonie wsi Nowa Maliszewa, Stara Maliszewa oraz Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska, Wyszomierz i Grzymały. Dominuje w nich sosna, zaś domieszkowym gatunkiem jest brzoza. W strukturze siedliskowej przeważają bory, zwłaszcza bór świeży, a w strukturze wiekowej drzewostany w wieku 41-60 lat. W 88 % lasy są prywatne; pełnią głównie funkcje gospodarcze. Stan sanitarny lasów jest dość dobry.

Warunki fizjograficzne gminy są zróżnicowane. Dla rolnictwa korzystne warunki glebowe i klimatyczne występują głównie w południowo-wschodniej, wschodniej i środkowej części gminy (mapa 6). Dla rekreacji pobytowej najlepsze warunki posiadają takie miejscowości jak: Rytele Świąćkie, Wólka Okrąglik, Bojary, Wólka Dolna, Jakubiki, Krupy, Tosie, a dla osadnictwa Kosów Lacki.

W gminie znajdują się duże zasoby kruszyw tj. żwiru, pospółki i piasku. Obecnie ich eksploatacja ma charakter lokalny. Wykorzystywane są tylko przy budowie lokalnych dróg i lokalnych budynków..

Głównym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego jest zanieczyszczanie wód powierzchniowych, spowodowane rosnącym zużyciem wody z rozbudowywanych wodociągów przy ograniczonej do miasta Kosowa Lackiego kanalizacji i często nieszczelnych szambach. Istotnym zagrożeniem są także pożary lasów, które czasami obejmują duże obszary powodując ogromne straty.

Walory przyrodnicze gminy ilustruje mapa 2.

3. Środowisko kulturowe

Środowisko kulturowe wzbogaca walory przyrodnicze gminy i może być wykorzystywane w promocji jej walorów turystycznych.

Na terenie gminy jest 155 stanowisk archeologicznych, głównie nad Bugiem w rejonie wsi Rytele Świąćkie i Bojary. Mają one dużą wartość naukową lecz żadne z nich nie jest wpisane do rejestru zabytków.

Największe znaczenie historyczne i kulturowe posiada Kosów Lacki, a w nim rozplanowanie miasta w oparciu o rzadko spotykany kształt rynku, utworzonego przez rozszerzenie drogi. Dominantą tego układu jest kościół parafialny, widoczny w okolicy ze znacznych odległości. Unikatowym obiektem jest murowana bożnica żydowska pochodząca z początku XX wieku, pełniąca niegdyś funkcje sakralne. Zabytkowy charakter posiadają dwa młyny oraz cmentarze: rzymsko-katolicki i żydowski.

Na terenie gminy zachowały się zespoły rezydencjonalne, charakterystyczne dla

budownictwa dworskiego Zachodniego Podlasia. Należą do nich:

- zespół dworsko-parkowy w miejscowości Dębe,
- teren wokół dworu w Nowej Wsi Kosowskiej,
- zespół dworsko-parkowy w Tosiach.

Dość licznie występują zabytkowe młyny (wśród nich najcenniejszym jest drewniany młyn wodny, obecnie elektryczny, w Jakubikach) oraz kapliczki, figury i krzyże przydrożne z okresu od XVIII do początku XX wieku.

Na szczególną uwagę zasługuje Treblinka. W miejscowości tej w czasie II wojny światowej istniał obóz zagłady Żydów oraz karny obóz pracy dla Polaków i Żydów.

Do miejsc pamięci narodowej na terenie gminy należą: kopiec poświęcony powstańcom z 1863 roku i ofiarom drugiej wojny światowej w Kosowie Hulidowie, pomnik poświęcony Józefowi Piłsudskiemu, a także pomnik ku czci żołnierzy WP i ofiar terroru w Kosowie Lackim.

Wartości kulturowe gminy ilustruje mapa 3.

4. Problemy społeczne

Gmina Kosów Lacki charakteryzuje się długotrwałym, selektywnym odpływem ludności. W skali całej gminy liczba ludności zmniejszyła się w latach 1970-2003 z 9021 do 7392 osób tj. o 1629 osób co stanowi 18,1 %. Przyrostem ludności w tym okresie charakteryzuje się tylko miasto Kosów Lacki. Szacunkowa liczba ludności miasta w 1970 roku wynosiła 1890 osób, a na koniec 2003 r. 2257 osób. Przyrost wynosi więc 367 osób tj. 19,4 %. W pozostałych miejscowościach ma miejsce znaczny ubytek ludności (tablica 1, mapa 4). Odpływ ludności spowodował nadmierne postarzenie mieszkańców gminy. Ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi aż 22,6 % ogółu ludności. Wśród opuszczających gminę przeważały młode kobiety kończące studia i szkoły średnie, a więc o relatywnie wysokich kwalifikacjach. W rezultacie tego procesu - w grupach wiekowych 25-44 lat występuje znaczna przewaga mężczyzn. Skutkiem tej sytuacji jest bardzo niski, w niektórych latach ujemny, przyrost naturalny i relatywnie niski poziom wykształcenia mieszkańców gminy.

Z pracy w rolnictwie utrzymuje się 28,7 % ludności gminy, z pracy najemnej 30,0 %, z pracy na rachunek własny (poza rolnictwem indywidualnym) 4,1 %. Relatywnie wysoki jest odsetek osób utrzymujących się z rent i emerytur (34,0 %), co jest następstwem wysokiego odsetka osób starych. Wysoki odsetek osób utrzymujących się z pracy poza rolnictwem ma miejsce tylko w mieście.

Scharakteryzowane wyżej procesy demograficzne znajdują odbicie w sytuacji mieszkaniowej. Procesowi wyludniania towarzyszył mniejszy niż na terenach zaludniających się

ruch budowlany. Odsetek mieszkań wybudowanych przed 1945 rokiem wprawdzie zmniejszył się znacznie, ciągle jednak był on wyższy niż przeciętnie na wsi w województwie mazowieckim. Mieszkania w gminie Kosów Lacki posiadają stosunkowo niski standard wyposażenia w podstawowe instalacje. W 2002 roku zaledwie 31,0 % gospodarstw domowych korzystało z wodociągu sieciowego, a łącznie z zagrodowym - wodociąg posiadało 63,5 % mieszkań. W trakcie realizacji znajdują się wodociągi Buczyn-Dybów i Chruszczewka z terminem zakończenia do końca sierpnia br., co podniesie odsetek korzystających z wodociągu sieciowego. Mimo to z drugiej strony znajduje się około 35 % gospodarstw czerpiących wodę ze studni. Należy zaznaczyć, że nie wszystkie gospodarstwa korzystające z wodociągu zagrodowego posiadają odpowiednią jakość wody. Często zanieczyszczają ją nieszczelne szamba.

Wysoki odsetek ludzi starych w gminie jest jedną z przyczyn korzystania z pomocy społecznej, przy czym średnia roczna wysokość zasiłków i pomocy w naturze na jednego mieszkańca była w gminie zbliżona do średniej wojewódzkiej (odpowiednio 65 i 64 zł).

Na terenie gminy znajdują się 4 szkoły podstawowe (w: Kosowie Lackim, Rytelach Świątkich, Telakach i Wólce Okrąglik), do których uczęszcza około 500 uczniów oraz Gimnazjum Gminne z liczbą uczniów około 270. Brak jest szkoły licealnej. Młodzież z terenu gminy kształci się w: Sokołowie Podlaskim, Siedlcach, Węgrowie, Małkini, Mrozach i Sadownem. Uruchomienie Liceum Ogólnokształcącego nastąpi we wrześniu br.

Wychowaniem przedszkolnym zajmują się dwa przedszkola (w Kosowie Lackim i Telakach) o 69 miejscach, do których uczęszcza 91 dzieci (w roku szkolnym 2002/2003) oraz 3 oddziały przedszkolne, do których uczęszczało około 20 dzieci.

Gmina posiada na swoim terenie większość placówek niezbędnych do prawidłowej obsługi swoich mieszkańców oraz osób spoza gminy. Do placówek tych należą: Gminny Ośrodek Zdrowia w Kosowie Lackim i prywatne gabinety lekarskie, apteka, bank spółdzielczy, poczta, komisariat policji.

Działalność kulturalną prowadzą: Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna, 2 filie i 4 punkty biblioteczne. Wydawana jest gazeta lokalna. Funkcjonują zespoły ludowe.

Na terenie byłego obozu zagłady w Treblince funkcjonuje Muzeum Walki i Męczeństwa, które od 1983 roku jest filią Muzeum Regionalnego w Siedlcach. Muzeum nie posiada odpowiednich warunków lokalowych do prowadzenia swojej działalności, mimo że rocznie teren obozu odwiedza ponad 40 tysięcy turystów z całego świata.

5. Problemy gospodarcze

Gospodarcze problemy rozwoju gminy wiążą się głównie z rolnictwem, pozarolniczą działalnością produkcyjną i usługową oraz turystyką.

Rolnictwo jest i długo pozostanie głównym działem gospodarki na terenie gminy. Decyduje o tym 11,4 tys. ha użytków rolnych i około 2,0 tys. osób pracujących głównie w swoim gospodarstwie rolnym. Rolnicza przestrzeń produkcyjna charakteryzuje się: niską jakością (56,7 pkt wg IUNG) i wysokim udziałem trwałych użytków zielonych (30,8 %). Do warunków tych dostosowane są kierunki produkcji i wyposażenie gospodarstw w maszyny i urządzenia. W produkcji roślinnej widoczny jest bardzo wysoki (około 82,8 %) udział zbóż w strukturze zasiewów, a w produkcji zwierzęcej - wysoka obsada bydła (60 sztuk/100 ha użytków rolnych). W wyposażeniu gospodarstw znajduje się stosunkowo dużo maszyn do uprawy i zbioru ziemniaków oraz urządzeń do udoju i schładzania mleka. Struktura obszarowa gospodarstw w gminie jest korzystna. Na jedno gospodarstwo przypada 9,4 ha użytków rolnych, a we władaniu gospodarstw powyżej 10 ha użytków rolnych koncentruje się ponad połowa powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych.

W gospodarce rynkowej problemem całego polskiego rolnictwa, w tym także w gminie Kosów Lacki, jest nie ilość lecz wysoka jakość produkcji i niskie koszty wytwarzania, umożliwiające konkurowanie z tanimi produktami żywnościowymi z zagranicy. Istniejąca w Kosowie Lackim Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, z której działalnością sprzężone są losy kilku tysięcy dostawców (również z sąsiednich gmin), dotychczas zajmuje dobrą pozycję na rynku mleczarskim. Mniej stabilny jest rynek mięsny. Z tych powodów utrzymuje się stosunkowo niski stan pogłowia trzody chlewnej (54 sztuki/100 ha UR). W ostatnim okresie odnotowano pewien wzrost cen skupu produktów rolnych, a tym samym i ich opłacalności. Od lat maleje areal ziemniaków, których w gminie Kosów Lacki produkowano niegdyś dużo (około 20 % powierzchni zasiewów w 1996 r. i zaledwie 10,4 % w 2002 r.). Należy podjąć starania o przyciągnięcie na teren gminy inwestora, który zająłby się przetwórstwem ziemniaków. Problemem w wielu wsiach staje się wypadanie ziemi z rolniczego użytkowania. W skali gminy (według PSR 2002) powierzchnia odłogów i ugorów wynosiła ponad tysiąc hektarów co stanowiło ponad 7% powierzchni użytków rolnych i 14,8% powierzchni gruntów ornych w gospodarstwach indywidualnych. W większości powinny być one sukcesywnie zalesiane według odrębnych programów.

Liczba pracujących na terenie gminy **poza rolnictwem indywidualnym** (bez zakładów o liczbie pracujących do 9 osób) wynosiła na koniec 2002 roku 500 osób, w tym 314 osób w sektorze produkcyjnym, 46 w usługach rynkowych i 138 osób w usługach nierynkowych.

Największym zakładem produkcyjnym jest Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Kosowie Lackim, zatrudniająca ponad 300 osób. Ponadto do większych zakładów należą: „Syland” (ślusarstwo, handel), „Jawor” (stolarstwo) oraz ubojnie „Zakrzwscy” i Elżbieta Świdarska & Kazimierz Świdarski. W tym samym czasie na terenie gminy było 373 osoby zarejestrowane jako bezrobotne, co stanowiło 13,2 % ludności w wieku produkcyjnym. Oznacza to stosunkowo niski wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w porównaniu z innymi gminami województwa mazowieckiego. Wśród bezrobotnych przeważają osoby do 30 lat, które charakteryzują się wyższym poziomem wykształcenia niż osoby starsze.

W rejestrze REGON na koniec 1997 roku figurowały 223 podmioty, a na koniec 2002 roku 321. W strukturze podmiotów (według sekcji PKD) największy udział posiadają: handel i naprawy - 109 (34,0 %), budownictwo - 63 (19,6 %), działalność przemysłowa - 39 (12,1 %). W granicach miasta koncentrowała się prawie połowa podmiotów działających w gminie (153 tj. 47,7 %). Ponadto 26 podmiotów było w Telakach, 12 w Wólce Okrąglik, 9 w Tosiach, 8 w Gutach, po 7 w Albinowie, Chruszczewce Szlacheckiej, Chruszczewce Włociańskiej, Dybowie, Trzcincu Dużym i Żochach (tablica 1, mapa 5).

Mimo znaczących walorów przyrodniczych i licznych obiektów zabytkowych, dotychczas turystyka i wypoczynek nie rozwinęły się w gminie w stopniu odpowiadającym tym walorom. Funkcjonują zaledwie dwie kwatery agroturystyczne (10 miejsc noclegowych) i schronisko młodzieżowe (30 miejsc w sezonie letnim).

6. Infrastruktura techniczna

Zewnętrzne powiązania komunikacyjne gminy realizują drogi: nr 677 Siedlce - Łomża i 695 Kosów Lacki - Ceraanów. Były to drogi krajowe, które po wdrożeniu reformy administracyjnej stały się drogami wojewódzkimi. Droga nr 677 wymaga dalszej modernizacji, w tym budowy nowego mostu na Bugu w gminie Małkinia. Powiązania z sąsiadującymi gminami realizują były drogi wojewódzkie, a obecnie powiatowe. Drogi te mają przypisaną V klasę techniczną ale nie wszystkie spełniają jej wymogi ze względu na niewystarczającą szerokość jezdni i pasa drogowego oraz stan nawierzchni. Brak jest dobrego połączenia drogowego z gminą Sadowne. Również drogi gminne, istotne dla funkcjonowania struktury przestrzennej gminy, w większości nie spełniają wymogów przypisanej im V klasy technicznej. Łączna długość dróg publicznych na terenie gminy wynosi 182,4 km, w tym około połowa o nawierzchni twardej. Gęstość sieci drogowej w gminie jest wystarczająca, natomiast jakość techniczna większości dróg jest niska. Znaczna ich część ma zbyt małą szerokość jezdni.

Przez teren gminy przebiega jednotorowa, niezelektryfikowana linia kolejowa Siedlce -

Małkinia, przewidywana do likwidacji. Decyzją Ministra Infrastruktury została ona na odcinku Sokołów Podlaski-Małkinia przekazana samorządowi województwa i będzie prawdopodobnie wykorzystana na potrzeby modernizacji drogi wojewódzkiej nr 677.

Układ komunikacyjny gminy ilustruje mapa 8.

Stan zwodociągowania gminy jest niski. Jedynie około 32,5 % mieszkań korzysta ze zbiorowego systemu wodociągowego, zasilanego z ujęcia wód głębinowych o wydajności 120 m³/godz. (2 studnie, w tym jedna rezerwowa), zlokalizowanego w miejscowości gminnej. Wodociąg zaopatruje miejscowości: miasto Kosów Lacki, Albinów, Tosie, Krupy, Jakubiki, Kosów Hulidów, Kosów Ruski, Trzciniec Mały i Telaki. W trakcie wodociągowania są: Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska, Buczyn Dworski, Buczyn Szlachecki i Nowy Buczyn. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Kosowie Lackim posiada własny system zaopatrzenia w wodę oparty na ujęciu wód głębinowych o wydajności 79 m³/godz. Na znacznym obszarze gminy, głównie w północnej części, występują okresowe deficyty płytkich wód gruntowych, będących źródłem zaopatrzenia mieszkańców w wodę. Jakość ujmowanych wód nie spełnia wymagań stawianych wodzie do picia. Większość miejscowości nie jest także zabezpieczona przed pożarem.

Zbiorczy **system odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych** posiada tylko miasto Kosów Lacki. System ten, zakończony mechaniczno-biologiczną oczyszczalnią ścieków o wydajności 1420 m³/dobę, obliczony jest na przyjęcie podczyszczonych ścieków z OSM oraz bytowo-gospodarczych z miasta i dowożonych z części gminy. Obecnie obejmuje on: OSM, obiekty użyteczności publicznej i znaczną część budynków mieszkalnych. Funkcjonują także indywidualne systemy kanalizacyjne odprowadzające ścieki do zbiorników bezodpływowych, z których są one częściowo wywożone do oczyszczalni lecz w większości usuwane we własnym zakresie do gruntu. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rzeka Kosówka, o wymaganej III klasie czystości wód. Zwiększona produkcja ścieków, będąca wynikiem wodociągowania, wymaga uporządkowania gospodarki ściekowej. Jest to niezbędne również ze względu na położenie gminy w obszarze „Zielonych Płuc Polski”, a jednocześnie przeważającej części gminy w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym i jego otulinie.

Aktualnie zorganizowany **system zbiórki i wywozu odpadów** obejmuje większość wsi w gminie, w których w miejscach publicznych ustawiono kontenery, a ich wywóz na własne wysypisko prowadzi na zlecenie Zarządu Gminy Zakład Gospodarki Komunalnej w Małkini. W pozostałych miejscowościach gospodarka odpadami odbywa się we własnym zakresie, przeważnie w sposób zagrażający środowisku. Gmina należy do Związku Komunalnego Sokołowa Podlaskiego, powołanego w celu rozwiązania gospodarki odpadami stałymi w rejonie

sokołowskim, w tym wybudowania rejonowego obiektu utylizacji odpadów.

Teren gminy **nie jest obecnie zgazyfikowany**. Około 80 % mieszkańców jest wyposażonych w gaz z butli. Stan infrastruktury sanitarnej ilustruje załączona mapa.

Przez teren gminy przebiegają tranzytowe **linie elektroenergetyczne** WN: 400 kV z Miłosnej k/Warszawy do Białegostoku i 110 kV z elektrowni w Ostrołęce przez Węgrów i Sokołów Podlaski do Siedlec. Linie te stwarzają pewne ograniczenia dotyczące lokalizacji obiektów kubaturowych. Gmina jest zasilana w energię elektryczną ze stacji 110/15 kV w Sokołowie Podlaskim i Małkini w układzie podstawowym i w Węgrowie w układzie rezerwowym. Stacje te są w dobrym stanie i posiadają zapasy mocy. System magistralnych linii SN 15 kV zasilających gminę zdolny jest do przesyłu odpowiedniej ilości mocy szczytowej ale wymaga modernizacji w celu poprawy niezawodności zasilania. Stan techniczny lokalnych urządzeń zasilających gminę jest bardzo zróżnicowany w zależności od czasu budowy lub modernizacji. W dobrym stanie technicznym są one we wsiach: Kosów Lacki, Kosów Hulidów, Kosów Ruski, Krupy, Nowa Maliszewa, Stara Maliszewa, Trzciniac Duży, Trzciniac Mały, Wólka Dolna, Wólka Okrąglik, Żochy i Buczyn Szlachecki. Wykonania reelektryfikacji częściowych wymagają wsie: Guty, Jakubiki, Dybów, Nowa Wieś, Sągole, Telaki, Tosie, Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włościańska i Buczyn Dworski. Pełną modernizację urządzeń należy przeprowadzić we wsiach: Bojary, Grzymały, Rytele Świąćkie, Albinów, Dębe, Kutyski, Łomna i Wyszomierz. W bieżącym roku modernizacją taką zostały objęte wsie: Dębe (prace już zostały zakończone) i Rytele Świąćkie (prace będą zakończone do końca roku). W 2005 roku przewiduje się modernizację urządzeń w Grzymałach.

7. Budżet gminy

Budżet gminy w latach 2000-2003 kształtował się na poziomie 7-8 mln zł. Po stronie dochodów najważniejszą pozycją są subwencje, które przekraczają 50% ogólnej kwoty. Dochody własne przekraczają 30% (w 2002 r. 32,6%, w 2003 – 35,5 %). Najważniejsze pozycje dochodów własnych to: podatek od nieruchomości, udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa, podatek dochodowy od osób fizycznych i podatek rolny. Uzupełnieniem tych dochodów są dotacje celowe z budżetu państwa i dotacje otrzymane z funduszy celowych. W strukturze wydatków największą pozycję stanowią wydatki bieżące (w 2002 r. 66,9%, w 2003 – 63,7), następnie wydatki inwestycyjne (20,8% w 2002 r. i 36,2 % W 2003) i świadczenia na rzecz osób fizycznych (9,6 % w 2002 r.). W ujęciu działowym w 2002 r. – 48,2% stanowiły wydatki na oświatę, 13,6% na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska, 12,3% na administrację i 9,2% na opiekę społeczną. Cechą budżetu jest stosunkowo mały udział

dochodów własnych, a tym samym duże uzależnienie od subwencji i dotacji, a po stronie wydatków dominacja wydatków na oświatę. Bardzo szeroki front inwestycyjny w latach 2003-2004 (wodociągowanie, budowa gimnazjum, a obecnie hali sportowej) spowodował znaczne zadłużenie gminy, które na koniec 2003 roku wynosiło ponad 2,4 mln zł, a według przewidywań, na koniec 2004 roku może powiększyć się nawet do 3,5 mln zł.

8. Uwarunkowania zewnętrzne

Do uwarunkowań zewnętrznych, które mogą wpłynąć na rozwój gminy należy zaliczyć:

- położenie gminy w zdelimitowanym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego Obszarze Nadbużańskim, jednym z pięciu obszarów przewidzianych do wspomagania rozwoju;
- zaliczenie w tym planie miasta Kosów Lacki do lokalnych ośrodków wymagających wspomagania rozwoju w zakresie funkcji obsługi ludności o znaczeniu ponadgminnym;
- położenie gminy i miasta Kosów Lacki na trasie tzw. wielkiej obwodnicy Mazowsza;
- podjęcie przez Ministra Infrastruktury decyzji o przekazaniu Samorządowi Województwa odcinka linii kolejowej Sokołów Podlaski-Małkinia;
- planowaną modernizację drogi wojewódzkiej nr 677 na odcinku Kosów Lacki-Małkinia, w tym budowę mostu na rzece Bug w ciągu tej drogi, z wykorzystaniem likwidowanej linii kolejowej;
- uruchomienie funduszy UE, zwłaszcza przeznaczonych na rozwój wsi i rolnictwa.

9. Podsumowanie – analiza SWOT

Mocne strony gminy	Słabe strony gminy
Sfera demograficzno-społeczna	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców 2. Wysoka aktywność zawodowa ludności 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odływ młodych, najlepiej wykształconych kadr 2. Wysoko zaawansowany proces starzenia się ludności 3. Rozproszone osadnictwo wiejskie 4. Bezrobocie
Sfera gospodarcza	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Istnienie dużego zakładu mleczarskiego i kilku ubojni 2. Baza surowcowa dla przemysłu rolno-spożywczego, zwłaszcza mleczarstwa i przemysłu mięsnego 3. Korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych i zaawansowany proces specjalizacji produkcji w zakresie mleczarstwa 4. Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego mogące w istotny sposób podnieść konkurencyjność rolnictwa 5. Znaczące walory kulturowe i historyczne dla rozwoju gospodarki turystycznej, w tym miejsca pamięci o znaczeniu światowym 6. Cenne walory przyrodnicze, sprzyjające rozwojowi turystyki i wypoczynku 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej 2. Wysoko zamortyzowany majątek trwały w rolnictwie i brak środków finansowych na jego modernizację techniczną. 3. Ograniczony dopływ kapitału do działalności produkcyjnej i usług 4. Niewystarczający poziom zagospodarowania turystycznego. 5. Brak przetworni ziemniaków
Infrastruktura techniczna	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Położenie gminy w ciągu drogi wojewódzkiej nr 677, będącej fragmentem tzw. wielkiej obwodnicy Mazowsza 2. Istniejąca oczyszczalnia ścieków posiadająca rezerwy przepustowości. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska jakość infrastruktury drogowej i przewidywana likwidacja linii kolejowej, brak obejść terenów zurbanizowanych 2. Bardzo zły stan techniczny mostu na Bugu w ciągu drogi wojewódzkiej nr 677 3. Znaczące potrzeby modernizacyjne lokalnych urzędzeń elektroenergetycznych 4. Niedoinwestowanie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i odpadami przy jednocześnie wysokich kosztach uzbrajania ze względu na niską gęstość zaludnienia
Sfera przyrodnicza	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysokie walory przyrodnicze w krajowym i europejskim systemie ekologicznym, ze szczególnym uwzględnieniem doliny Bugu 2. Niski stopień degradacji powierzchni ziemi, wysokie parametry jakości powietrza 3. Zadowalający stan zdrowotny i sanitarny 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Znaczny stopień fragmentacji lasów 2. Niska jakość wód powierzchniowych i stopień oczyszczania ścieków 3. Deficyt wód powierzchniowych i gruntowych 4. Występowanie obszarów o słabej

lasów 4. Wysoka jakość zasobów wód podziemnych i zasobność głównych poziomów wodonośnych	izolacyjności pierwszego poziomu wodonośnego 5. Niski stopień małej retencji
Infrastruktura społeczna	
1. Nowy obiekt Gimnazjum Gminnego 2. Budowana hala sportowa 3. Uruchomienie Liceum Ogólnokształcącego 4. Niezły stan opieki medycznej 5. Aktywnie działający Gminny Ośrodek Kultury	1. Brak odrębnego budynku dla LO 2. Słaba baza lokalowa Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy

Szanse	Zagrożenia
1. Rosnące znaczenie miasta Kosów Lacki 2. Możliwość wzmocnienia dyfuzji impulsów rozwojowych z Warszawy na region. 3. Modernizacja drogi wojewódzkiej nr 677 z budową nowego mostu na Bugu w ciągu tej drogi 4. Wdrożenie dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej 5. Wdrażanie programów rolno-środowiskowych 6. Możliwość uzyskania środków z funduszy Unii Europejskiej na rzecz rozwoju infrastruktury technicznej, środowiska i obszarów wiejskich 7. Realizacja idei obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski.	1. Brak wsparcia finansowego dla niezbędnych inwestycji 2. Kontynuacja niekorzystnych trendów w zakresie bezrobocia. 3. Brak skutecznej realizacji polityki strukturalnej państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich 4. Utrzymująca się niewydolność układów komunikacyjnych, pogarszanie stanu technicznego dróg.

II. WIZJA I SCENARIUSZE ROZWOJU GMINY

1. Wizja rozwoju gminy

Wizja rozwoju gminy wynika z jej swoistych cech i predyspozycji określonych w postaci diagnozy i problemów rozwoju, a także zidentyfikowanych szans i zagrożeń.

Gmina Kosów Lacki swoją przyszłość gospodarczą musi wiązać z jej położeniem, środowiskiem przyrodniczym i sytuacją demograficzną. Stanowi ona rejon, w którym może rozwijać się rolnictwo, przetwórstwo rolno-spożywcze, szeroki wachlarz usług zaspokajających potrzeby lokalne oraz turystyka o zasięgu ponadlokalnym.

Jednym z najważniejszych problemów rolnictwa będzie wzmacnianie gospodarstw rolnych poprzez wzrost ich wielkości oraz doskonalenie jakości produkcji i jej potanie. Tak jak dotychczas, będzie rozwijała się produkcja mleka i żywca. Zacieśniać się będą więzi producentów rolnych z zakładami przetwórczymi funkcjonującymi na terenie gminy. W północnej części gminy, na terenach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, obok produkcji tradycyjnej będzie rozwijała się także produkcja ekologiczna.

Ekologizacja rolnictwa wywrze pozytywny wpływ na jakość życia mieszkańców, stworzy bowiem większe możliwości zbytu produktów rolnych po wyższych cenach. Stworzy także większe możliwości zatrudnienia, ze względu na dużą pracochłonność. Przyczyni się w związku z tym do zwiększenia dochodów ludności i ograniczenia bezrobocia. Rozwinie się przetwórstwo rolno-spożywcze.

Uzupełnieniem produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego będzie funkcja turystyczna. Przyjmie ona różną postać. Część rolników przekształci swoje gospodarstwa w agroturystyczne. Rozwinie się budownictwo letniskowe, zwłaszcza na miejscu wypadających z produkcji rolnej zagród. Powstanie nowy budynek Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince oraz baza noclegowa w mieście Kosów Lacki wykorzystywana głównie przez wycieczki autokarowe przybywające do Treblinki, a także ruch tranzytowy, który zwiększy się po modernizacji drogi wojewódzkiej nr 677 i budowie nowego mostu na Bugu w ciągu tej drogi. Rozwiną się usługi na rzecz turystów.

2. Scenariusze dalszego rozwoju

Tempo dalszego rozwoju gminy będzie zależało od stopnia wykorzystania szans i przeciwdziałania zagrożeniom. Szybsze tempo rozwoju gmina osiągnie przy sprzyjającym układzie czynników zewnętrznych i wykorzystaniu wewnętrznych, sformułowanych w scenariuszu szans, zaś wolniejsze w sytuacji przeciwnej, co zawiera scenariusz zagrożeń.

Scenariusz szans

Szansą rozwoju gminy Kosów Lacki jest wysoka jakość środowiska przyrodniczego. Czyste środowisko pozwala na uruchomienie w wielu wsiach rolnictwa ekologicznego. Zmiana sposobu wytwarzania może przyczynić się do zwiększenia popytu na produkty wytwarzane w gminie, gdyż żywność produkowana bez udziału chemii jest poszukiwana na rynku krajowym i zagranicznym. Z drugiej strony rolnictwo ekologiczne ma bardzo duży związek z agroturystyką. Dla wielu ludzi naturalne jedzenie w naturalnym środowisku może zadecydować o wyborze gminy na miejsce wypoczynku.

Turystyce, ekoturystyce i agroturystyce sprzyja dobry układ komunikacyjny, wymagający jednak poprawy stanu technicznego wielu dróg.

Szansę rozwoju należy upatrywać w samej ludności, wzroście jej aktywności oraz podwyższaniu poziomu wykształcenia.

Za sprzyjający układ czynników zewnętrznych, umożliwiających realizację scenariusza szans można uznać:

- ogólne ożywienie gospodarki, zwiększenie tempa wzrostu PKB i poprawę na rynku pracy,
- uruchomienie funduszy strukturalnych, które w powiązaniu ze środkami własnymi umożliwią realizację wielu zadań, zwłaszcza w dziedzinie transportu oraz przemian strukturalnych na wsi i w rolnictwie,
- wzrost pozytywnego oddziaływania Warszawy,
- wzrost liczby stanowisk pracy.

Przy sprzyjającym układzie czynników zewnętrznych rosną szanse na lepsze wykorzystanie wewnętrznych czynników rozwoju gminy, którymi są korzystne warunki do specjalizacji produkcji rolnej (mleczarstwo, produkcja żywca) i jej ekologizacji oraz atrakcyjność turystyczna. Zakłada się, że popyt (w tym zagraniczny) na produkty rolne będzie wzrastał, a w ślad za nim zwiększać się będą produkcja i eksport. Zwiększająca się baza surowcowa pozwoli na umocnienie zakładów przetwórczych. Można też oczekiwać zwiększonego popytu ze strony rynku warszawskiego i rynków zagranicznych na tzw. zdrową żywność.

Zwiększone zapotrzebowanie na usługi turystyczno-wypoczynkowe spowoduje stworzenie bazy turystycznej.

Uzyskanie niezbędnego dofinansowania pozwoli na w miarę szybkie zakończenie wodociągowania gminy i rozwiązanie problemów gospodarki ściekowej i odpadami (poprzez budowę własnego wysypiska śmieci lub współfinansowanie wysypiska wspólnego, rozbudowę sieci kanalizacyjnej i budowę oczyszczalni przydomowych). Uzyskana zostanie poprawa funkcjonowania innych elementów infrastruktury technicznej (elektroenergetyka,

telekomunikacja, układ drogowy). Budowa gazociągu stworzy możliwości zaopatrzenia gminy w gaz sieciowy. Zasadnicza poprawa stanu infrastruktury technicznej wpłynie na poprawę warunków życia miejscowej ludności i podniesie atrakcyjność terenów letniskowych w gminie.

Zostanie zakończona budowa hali sportowej w Kosowie Lackim, dzięki czemu poprawią się warunki uprawiania sportu, a budowa nowych obiektów dla uruchamianego Liceum Ogólnokształcącego stworzy dogodne warunki zdobywania wykształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym. Nowowytbudowane obiekty Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince spowodują zwiększenie ruchu turystycznego. Powstanie odpowiednia baza noclegowa do przyjęcia tego ruchu.

Scenariusz zagrożeń

Niekorzystny układ czynników zewnętrznych może uniemożliwić lub znacznie opóźnić realizację wielu zamierzeń zakładanych w scenariuszu szans. Układ ten może przedstawiać się następująco:

- fundusze strukturalne UE będą wykorzystywane w stopniu niedostatecznym,
- pozytywne skutki wdrożonych reform systemowych nie uwidoczną się, gospodarka kraju zmierzać będzie ku stagnacji, narastać będzie bezrobocie, dochody ludności będą małe, zmniejszy się popyt na towary i usługi,
- opóźni się realizacja wielu programów rządowych i resortowych, zwłaszcza dotyczących transportu oraz rozwoju wsi i rolnictwa,
- przy niedostatecznym popycie wewnętrznym na produkty rolne i ostrej konkurencji na rynkach zagranicznych nie da się osiągnąć odpowiedniego wzrostu produkcji, a w ślad za nim – dochodów ludności. Z powodu ograniczonej działalności Ośrodków Doradztwa Rolniczego wdrażanie produkcji żywności metodami ekologicznymi będzie przebiegało bardzo wolno;
- brak środków finansowych uniemożliwi budowę nowych obiektów Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince;
- ograniczony popyt na usługi turystyczne uniemożliwi modernizację istniejącej bazy; zmniejszy się też indywidualne budownictwo letniskowe;
- wydłuży się w czasie realizacja koniecznych inwestycji w zakresie zaopatrzenia wsi w wodę, budowa hali sportowej, rozbudowa kanalizacji, budowa wysypiska śmieci.

III. CELE I PROGRAMY ROZWOJU GMINY

1. Cele rozwoju

Biorąc pod uwagę uwarunkowania rozwoju gminy wynikające z jej położenia geograficznego, środowiska przyrodniczego i kulturowego, aktualnego stanu zagospodarowania z uwzględnieniem przedsięwzięć przygotowanych do realizacji, przyjmuje się następujące cele dalszego rozwoju:

- a) cel nadrzędny - poprawa warunków życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi pomiędzy działalnością gospodarczą a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- b) cele społeczne:
 - poprawa jakości życia mieszkańców (standardu zamieszkania, poziomu usług),
 - aktywizacja zatrudnienia;
- c) cele gospodarcze:
 - dalszy rozwój produkcji mleczarskiej i jej przetwórstwa, między innymi uruchomienie przerobu serwatki; specjalizacja w chowie trzody chlewnej, wdrażanie rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa produktów wytwarzanych metodami ekologicznymi,
 - restrukturyzacja obszaru gminy poprzez rozwój turystyki i wypoczynku, usług związanych z obsługą ludności, rolnictwa oraz turystyki i wypoczynku;
- d) cele przyrodnicze: ochrona walorów środowiska przyrodniczego (lasów, dobrych gleb, wód powierzchniowych i podziemnych, powietrza atmosferycznego);
- e) cele kulturowe: zachowanie cennych zasobów dziedzictwa kulturowego (układów urbanistycznych, zabytków architektury i ich ekspozycji, miejsc pamięci);
- f) cele przestrzenne: kształtowanie ładu przestrzennego, w szczególności w miejscowości gminnej.

2. Program poprawy warunków życia

Celami operacyjnymi programu są:

- Podniesienie jakości życia ludności
- Stworzenie drogi awansu dla młodych ludzi

Osiągnięciu wymienionych celów służy realizacja następujących zadań:

1. Poprawa warunków życia poprzez:

- przygotowanie terenów pod budownictwo mieszkaniowo-usługowe i działalność gospodarczą,
- zwodociągowanie wszystkich miejscowości,
- rozbudowę systemu kanalizacji sanitarnej w mieście Kosów Lacki i budowę we wsi Telaki,
- gazyfikację gminy,
- poprawę estetyki budynków mieszkalnych i całych posesji,

- wspieranie działań organizacji samopomocowych i charytatywnych,
 - ewentualną adaptację jednej ze szkół podstawowych na Dom Spokojnej Starości (w przypadku braku ekonomicznych podstaw utrzymywania szkoły ze względu na zbyt małą liczbę uczniów);
2. Podniesienie poziomu wykształcenia poprzez:
- doskonalenie bazy dydaktycznej szkół podstawowych i gimnazjum,
 - wybudowanie nowych obiektów dla Liceum Ogólnokształcącego
 - pozyskiwanie wysoko kwalifikowanej kadry pedagogicznej, gwarantującej wysoki poziom zajęć dydaktycznych,
 - wprowadzenie stypendiów dla uczniów zdolnych, wywodzących się z ubogich rodzin,
 - fundowanie stypendiów dla tych osób, które podejmą studia zgodnie z potrzebami gminy, a po ich ukończeniu będą pracowały na terenie gminy;
3. oddziaływanie na aktywizację zatrudnienia poprzez:
- uruchomienie frontu robót związanych z budową dróg, zalesianiem ugorów i odłogów, pielęgnacją lasów,
 - wspieranie rozwoju produkcji i usług,
 - tworzenie warunków do inwestowania w gminie;
4. Kształtowanie sieci osadniczej poprzez:
- wyprzedzające wyznaczenie i uzbrojenie terenów budowlanych we wsi gminnej, gdzie przewiduje się dalszą koncentrację ludności i działalności gospodarczej,
 - tworzenie warunków do koncentracji wybranych usług w Rytelach Świąckich (dla północnej części gminy) i w Telakach (dla części południowej), ze względu na znaczne oddalenie tych terenów od usług znajdujących się w miejscowości gminnej,
 - udostępnianie terenów pod budownictwo lotniskowe w miejsce wypadających z produkcji zagród oraz w enklawach zabudowy zagrodowej,
5. Wzmocnienie tożsamości kulturowej poprzez:
- ochronę historycznej struktury przestrzennej, obejmującej zwłaszcza rynek w Kosowie Lackim oraz założenia dworsko-parkowe w Dębem, Nowej Wsi Kosowskiej i Telakach oraz miejsc pamięci narodowej (Obóz Zagłady w Treblnce),
 - upowszechnianie regionalnych form architektury,
 - rozwijanie towarzystw oraz organizacji działających na rzecz gminy.

3. Program rozwoju gospodarczego

Celami operacyjnymi programu są:

- Modernizacja i rozbudowa potencjału produkcyjnego i usługowego, stwarzającego miejsca pracy poza rolnictwem
- Podniesienie efektywności gospodarstw rolnych

Cele te będą wykonywane poprzez następujące zadania:

1. Umocnienie istniejących oraz stworzenie nowych podmiotów. Służą temu:
 - zastosowanie ulg podatkowych w zakresie podatku od nieruchomości dla rozpoczynających działalność gospodarczą poza rolnictwem,
 - wyznaczenie i przygotowanie terenów pod działalność produkcyjną i rzemiosło,
 - rozbudowa infrastruktury technicznej,
 - promocja walorów gospodarczych gminy,
 - sprawnie działająca administracja gminna;
2. Ekologizacja rolnictwa. Wymaga ona:
 - stworzenia grup producenckich zajmujących się: wytwarzaniem, konfekcjonowaniem, przetwórstwem i sprzedażą produkcji ekologicznej,
 - realizacji inwestycji zmniejszających zanieczyszczenie środowiska;
3. Poprawa struktury obszarowej gospodarstw poprzez:
 - scalanie i wymianę gruntów,
 - korzystanie z kredytów preferencyjnych na zakup ziemi, utworzenie lub urządzenie gospodarstwa rolnego,
 - przejmowanie ziemi od rolników przechodzących na emeryturę i nie mających następców,
 - zalesianie gruntów o niskiej przydatności dla rolnictwa, na których produkcja rolna staje się nieopłacalna, według wcześniej opracowanego programu zalesień, umożliwiającego uzyskanie dofinansowania na ten cel;
4. Wspieranie różnych form pozarolniczej działalności produkcyjnej i usługowej na wsi. Należą do nich:
 - agroturystyka, hotelarstwo,
 - handel i gastronomia,
 - inne usługi np. budowlane, transportowe, mechanika pojazdowa;
5. Poprawa efektywności gospodarstw rolnych. Wymaga ona:
 - stałego doradztwa na rzecz rolników, zwłaszcza w zakresie agroturystyki i rolnictwa ekologicznego,
 - stworzenia warunków do różnych form kształcenia rolników,
 - stosowania bardziej pracochłonnych kierunków produkcji.

4. Program rozwoju turystyki

Celami operacyjnymi tego programu są:

- Stworzenie bazy noclegowej i gastronomicznej dla turystyki wycieczkowej i obsługi podróży
- Rozwój budownictwa letniskowego
- Poprawa funkcjonowania istniejących i tworzenie nowych szlaków dla turystyki pieszej, rowerowej i zmotoryzowanej
- Niedopuszczenie do degradacji środowiska przyrodniczego wskutek niewłaściwego korzystania z jego walorów

Realizacja wymienionych celów wymaga wykonania następujących zadań:

1. Tworzenie warunków dla realizacji inwestycji związanych z obsługą ruchu turystycznego

poprzez:

- uwzględnianie zagospodarowania turystycznego w planach zagospodarowania przestrzennego,
 - udostępnianie terenów pod budownictwo lotniskowe, zwłaszcza we wsiach położonych najbliżej rzeki Bug (Rytele Świątkie, Bojary, Jakubiki),
 - sprzedaż lub wydzierżawienie terenów bądź obiektów należących do gminy na cele związane z obsługą turystów,
 - wyznaczenie miejsc pod parkingi dla turystów zmotoryzowanych;
2. Zapobieganie niewłaściwemu zagospodarowaniu obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym poprzez:
- wprowadzenie zakazu wznoszenia tymczasowych obiektów budowlanych szpecących krajobraz,
 - ustalenie minimalnej wielkości działki w granicach 1000 m² i wprowadzenia obowiązku utrzymania 80 % tej powierzchni w stanie biologicznie czynnym,
 - przestrzeganie wymogu dostosowania form architektonicznych obiektów budowlanych do krajobrazu gminy,
 - nakazy rozbioru budynków i ogrodzeń szpecących otoczenie;
3. Promocja walorów gminy poprzez:
- wydawanie folderów, promowanie walorów gminy w prasie o zasięgu krajowym,
 - informacje w Internecie;
4. Wytyczenie szlaków turystycznych i obsługa tych szlaków. Proponuje się szlaki piesze i rowerowe oraz dla zmotoryzowanych uwidocznione na załączonej mapie. Niezbędne jest uruchomienie punktu turystycznego w gminie, dysponującego materiałami informacyjnymi na temat atrakcji turystycznych możliwych do obejrzenia w gminie i jej otoczeniu.
5. Zorganizowanie placówek obsługujących ruch turystyczny. Realizacja tego zadania polega na:
- budowie na terenie byłego obozu zagłady w Treblince nowego budynku muzeum oraz innych obiektów i modernizacji istniejących,
 - stworzeniu ogólnodostępnej bazy noclegowej, zwłaszcza w postaci hotelu lub motelu dla obsługi wycieczek autokarowych oraz pokoi gościnnych i tanich schronisk, wykorzystując między innymi miejscowe szkoły,
 - przygotowaniu terenu pod pole namiotowe i kampingowe,
 - zorganizowaniu wypożyczalni rowerów, kajaków i innego sprzętu wodnego,
 - budowie zadaszeń i innych obiektów służących odpoczynkowi na trasach turystycznych;
6. Utrzymanie porządku na obszarach koncentracji ruchu turystycznego. Wymaga to:
- utrzymania pojemników do gromadzenia odpadów,
 - budowy ogólnodostępnych sanitariatów,
 - powołania służb do sprzątania terenów intensywnie penetrowanych przez turystów.

5. Program rozwoju infrastruktury technicznej

Celami operacyjnymi programu są:

- Poprawa stanu technicznego dróg
- Poprawa zaopatrzenia ludności w wodę o wysokiej jakości
- Ochrona środowiska przyrodniczego poprzez oczyszczanie ścieków i unieszkodliwianie odpadów stałych
- Tworzenie warunków optymalnego zasilania energetycznego gminy

Do osiągnięcia tych celów niezbędna jest realizacja następujących zadań:

1. Budowa i modernizacja dróg gminnych, które poprawią wewnętrzną komunikację w gminie. Należą do nich w pierwszej kolejności odcinki następujących dróg:

- wybrane ulice w mieście Kosów Lacki,
- nr 10 od Maliszewy w kierunku Sadownego (stworzy najkrótszą drogę do Warszawy, poprawi ochronę kompleksów leśnych w przypadku pożaru).

Plany modernizacji pozostałych dróg gminnych będą ustalane corocznie przez Radę Gminy.

Ponadto przewiduje się, że w najbliższym czasie samorząd województwa podejmie remont lub budowę (w miejscu likwidowanej linii kolejowej) drogi wojewódzkiej nr 677, a samorząd powiatu sokołowskiego modernizację dróg powiatowych: nr 36120 na odcinku Kosów Lacki-Guty, nr 36124 na odcinku Rytele Świątkie w kierunku drogi nr 677, nr 36122 z Kosowa Lackiego w kierunku Miedzny, nr 36118 do wsi Maliszewa i dalej w kierunku Wrotnowa, nr 36132 Kosów Lacki-Łomna i dalej w kierunku wsi Hołowienki oraz nr 376133 na odcinku Buczyn-Hilarów;

2. Kontynuacja wodociągowania gminy w następującej kolejności wsi:

- Rytele Świątkie, Bojary, Guty, Wólka Okrąglik, Wólka Dolna;
- Stara Maliszewa, Nowa Maliszewa, Żochy, Dębe;
- Kutyski, Wyszomierz, Grzymały, Sągole;
- Nowa Wieś, Henrysin.

3. Rozbudowa systemu kanalizacji w mieście Kosów Lacki w kolejności ulic:

- Gutowska, Mostowa,
- Energetyczna, Nadrzeczna, Pańska,
- Słoneczna, Sadowa, a następnie
- powiązanie z tym systemem wsi Telaki.

W pozostałych miejscowościach budowa systemów oczyszczania przydomowego i zabezpieczenie wywozu ścieków gromadzonych w szambach do oczyszczalni ścieków.

4. Stworzenie systemu unieszkodliwiania odpadów stałych. Wymaga to:

- budowy wysypiska śmieci (gminnego lub wspólnie z sąsiadującymi gminami),

- doskonalenie systemu zbierania i usuwania odpadów stałych,
5. Gazyfikacja gminy, która może być prowadzona według opracowanej koncepcji programowej (GAZOPROJEKT Wrocław 1993 r.). Według tej koncepcji źródłem gazu ziemnego będzie projektowany gazociąg wysokiego ciśnienia DN 150 do Kosowa Lackiego - odgałęzienie od gazociągu Proszew (gmina Grębków) - Sokołów Podlaski.
- Gminna sieć gazowa średniego ciśnienia będzie zasilana z trzech projektowanych stacji redukcyjno-pomiarowych I stopnia we wsiach:
- Sągole - stacja o docelowej wydajności 1500 m³/godz. obsługująca: Sągole, Grzymały, Dybów, Buczyn Dworski, Buczyn Szlachecki,
 - Telaki - stacja o docelowej wydajności 3000 m³/godz. obsługująca: Telaki, Chruszczewkę Szlachecką, Chruszczewkę Włociańską, Kutyski, Wyszomierz, Łomną, Nową Wieś,
 - Kosów Lacki - stacja o docelowej wydajności 8000 m³/godz. obsługująca pozostałe miejscowości gminy oprócz wsi Bojary i Rytele Świątkie, które nie spełniają kryterium efektywności gazyfikacji wymaganego przez MOZG.
6. Reelektryfikacja wsi przez Zakład Energetyczny w Sokołowie Podlaskim w kolejności wynikającej ze stanu technicznego sieci z jednoczesną modernizacją oświetlenia ulic ze środków gminy. Wykonania pełnych modernizacji wymagają wsie: Bojary, Grzymały, Rytele Świątkie, Albinów, Dębe, Kutyski, Łomna i Wyszomierz. Reelektryfikacji częściowych, obejmujących tylko niektóre elementy sieci lokalnych wymagają wsie: Guty, Jakubiki, Dybów, Nowa Wieś, Sągole, Telaki, Tosie, Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska, Buczyn Dworski (mapa).

6. Program ochrony środowiska przyrodniczego

Celami operacyjnymi programu są:

- Zapewnienie skutecznej ochrony obszarów o dużych walorach przyrodniczych oraz pełniących funkcje ekologiczne
- Doprowadzenie do dalszej poprawy stanu środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem tych terenów, które decydują o atrakcyjności turystycznej gminy

Realizacja tych celów wymaga wykonania następujących zadań:

1. Utworzenie systemu obszarów chronionych obejmującego:
 - obszary aktualnie objęte ochroną prawną to jest część Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i rezerwat przyrody „Bojarski Grąd”;

- obszary i obiekty proponowane do ochrony prawnej (mapa) to jest:
 - rezerwat przyrody „Trzciniec”,
 - 11 pomników przyrody,
 - 18 użytków ekologicznych,
 - 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.
- 2. Wyłączenie z zabudowy obszarów o największych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, zwłaszcza położonych w sąsiedztwie rzek;
- 3. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej. Realizując to zadanie należy:
 - uznać za ochronne lasy o najwyższych walorach przyrodniczych i pełniące funkcje ekologiczne,
 - zalesić odłogi i ugory, zwłaszcza położone w sąsiedztwie kompleksów leśnych,
- 4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki rolnej. Głównymi zadaniami w tym zakresie są:
 - ekologizacja rolnictwa w północnej części gminy,
 - ograniczenie przeznaczania gleb chronionych na cele nierolnicze,
 - pozostawienie w dotychczasowym użytkowaniu łąk w dolinach rzecznych;
- 5. Ochrona powietrza atmosferycznego poprzez zastępowanie w ogrzewaniu budynków węgla olejem opałowym lub w przyszłości gazem ziemnym.

IV. PROGRAM INWESTYCYJNY GMINY NA LATA 2005 – 2013

- Dokończenie budowy hali sportowej w Kosowie Lackim
 - wartość kosztorysowa – 1,6 mln zł
 - okres realizacji – 2003 - 2005
 - źródła finansowania: budżet gminy, UKFiS
- Budowa Liceum Ogólnokształcącego w Kosowie Lackim:
 - wartość kosztorysowa – 1,0 mln zł (netto)
 - okres realizacji – 2005 - 2008
 - źródła finansowania: budżet gminy, budżet państwa;
- Sieć wodociągowa z przyłączami
 - wartość szacunkowa, łączna w latach 2004-2010 – 8,76 mln zł (netto),
 - okres realizacji:
 - a) rok 2004 – wsie: Buczyn Szlachecki, Buczyn Dworski, Nowy Buczyn, Dybów, Chruszczewka Szlachecka, Chruszczewka Włociańska – wartość 0,96 mln zł
 - b) lata 2005-2006 – wsie: Rytele Świąckie, Bojary, Guty, Wólka Okrąglik, Wólka Dolna – wartość 2800 tys. zł,
 - c) lata 2007-2008 – wsie: Stara Maliszewa, Nowa Maliszewa, Żochy, Dębe – wartość 1,5 mln zł,
 - d) lata 2009-2010 – wsie: Kutyski, Wyszomierz, Grzymały, Sągole – wartość 2,0 mln zł,
 - e) lata 2009-2010 – wsie: Nowa Wieś, Henrysin – wartość 1,5 mln zł,

- źródła finansowania: fundusze UE, budżet gminy;
- Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Kosowie Lackim w następującej kolejności ulic:
 - a) Słoneczna, Sadowa, Pańska, Energetyczna, Nadrzeczna, Kolejowa,
 - wartość kosztorysowa (netto) – 0,9 mln zł,
 - okres realizacji – 2005 r.,
 - źródła finansowania: budżet gminy, fundusze UE;
 - b) Gutowska, Mostowa,
 - wartość kosztorysowa (netto) – 0,7 mln zł,
 - okres realizacji – 2006 r.,
 - źródła finansowania: budżet gminy, fundusze UE;
 - c) pozostałe ulice miasta Kosowa Lackiego objęte programem kanalizacji (w obrębie zwartej zabudowy),
 - wartość szacunkowa (netto) – około 4,0 mln zł,
 - okres realizacji – lata 2007-2012,
 - źródła finansowania: budżet gminy, fundusze UE;
- Budowa kanalizacji we wsi Telaki i przyłączenie jej do oczyszczalni w Kosowie Lackim
 - wartość szacunkowa – 3,0 mln zł,
 - okres realizacji – lata 2010-2013,
 - źródła finansowania: budżet gminy, fundusze UE;
- Wspieranie budowy oczyszczalni przydomowych w pozostałych wsiach gminy;
- Budowa dróg gminnych. Decyzje dotyczące realizacji poszczególnych odcinków będą podejmowane przy planowaniu budżetu gminy w kolejnych latach;
- Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie całej gminy (na bardziej energooszczędne):
 - wartość szacunkowa – 0,35 mln zł,
 - okres realizacji - 2005 r.
 - okres finansowania - lata 2005-2009
 - źródło finansowania – budżet gminy
- Budowa regionalnego ośrodka turystycznego z częścią hotelową w Kosowie Lackim:
 - wartość szacunkowa – około 1,5 mln zł
 - źródła finansowania: kapitał prywatny + udział gminy w postaci gruntu (przewidzianego na ten cel w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta) i uzbrojenia terenu.

Szacunkowa wartość wymienionych w punkcie IV własnych zadań inwestycyjnych gminy w latach 2004-2006 wynosi około 6,2 mln zł (netto), a w latach 2007-2013 około 13,3 mln zł. Możliwości wygenerowania w budżecie gminy własnych środków na realizację tych zadań oceniane są na około 30 % wymienionych kwot. Pozostała część musi być pozyskana ze środków zewnętrznych, głównie z funduszy UE.

V. PLANOWANE I POSTULOWANE ZADANIA INWESTYCYJNE PODMIOTÓW ZEWNĘTRZNYCH

- Samorząd województwa:

- Drogi wojewódzkie:

- budowa (w miejscu likwidowanej linii kolejowej) lub modernizacja drogi nr 677, stanowiącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza, wraz z budową nowego mostu na rzece Bug w ciągu tej drogi (most na terenie gminy Małkinia);

- Melioracje użytków rolnych

Do zmeliorowania pozostaje w gminie 3552 ha użytków rolnych (2408 ha gruntów ornych i 1144 ha użytków zielonych). Według docelowego programu, opracowanego przez WZMiUW w Siedlcach z siedzibą w Sokołowie Podlaskim (z lipca 1992 r.) potrzeby te zostały podzielone na 6 zadań:

- „Cerenów” - o powierzchni 230 ha we wsi Nowa Wieś Kosowska,

- „Grzymały” - o powierzchni 2459 ha we wsiach: Kutyski, Wyszomierz, Grzymały, Dybów, Sągole i Telaki,

- „Maliszewa” - o powierzchni 110 ha we wsiach: Maliszewa Stara, Maliszewa Nowa i Dębe,

- „Trzciniec” - obejmuje 255 ha we wsiach: Trzciniec Duży i Mały, Żochy, Chruszczewka Włociańska,

- „Kosów” - o powierzchni 270 ha we wsiach: Łomna i Kosów Hulidów,

- „Mrozowa Wola” zadanie I A i B oraz II-IV - obejmuje 228 ha we wsiach: Chruszczewka Szlachecka, Żochy i Stara Maliszewa;

- Mała retencja

W „Programie małej retencji wodnej do 2015 roku dla województwa siedleckiego” zamieszczono propozycję modernizacji następujących istniejących zbiorników wodnych: „Nowa Wieś Kosowska”, „Chruszczewka”, „Grzymały”, „Buczyn Dworski” i „Wyszomierz”. Wymienione zbiorniki to istniejące stawy. Przewiduje się ich pogłębienie i uzyskanie w ten sposób dodatkowej pojemności retencyjnej, głównie dla potrzeb rolnictwa. Dodatkowo mogą być wykorzystywane dla potrzeb hodowli ryb, przeciwpożarowych i rekreacyjnych. Ponadto przewiduje się regulację rzeki Kosówki na terenie miasta Kosów Lacki;

- Regulacja rzeki Kosówki, w I etapie około 3,5 km o szacunkowej wartości około 1,5 mln zł na terenie miasta Kosowa Lackiego, co umożliwi utworzenie w sąsiedztwie rzeki, przewidzianych w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta, terenów zieleni urządzonej;

- Budowa budynku muzealnego i przebudowa istniejącego budynku na terenie byłego obozu zagłady w Treblince.

- Samorząd powiatu:
 - Modernizacja dróg powiatowych:
 - nr 36120 z Kosowa Lackiego w kierunku wsi Guty;
 - nr 36118 z Kosowa Lackiego w kierunku wsi Maliszewa i dalej w kierunku Wrotnowa;
 - nr 36124 ze wsi Rytele Świątkie w kierunku drogi wojewódzkiej nr 677 (Małkinia);
 - nr 36122 z Kosowa Lackiego w kierunku Miedzny;
 - nr 36132 z Kosowa Lackiego do granicy gminy;
 - nr 36133 na odcinku Buczyn-Hilarów;
- Mazowiecki Okręgowy Zakład Gazownictwa w Warszawie:
 - doprowadzenie gazu od Sokołowa Podlaskiego i budowa sieci gazowej w gminie – szacunkowa wartość inwestycji około 20 mln zł.
- Zakład Energetyczny Warszawa Teren:
 - reelektryfikacja wsi wymagających pilnej modernizacji sieci nn.: Grzymały – 2005 r., Bojary – 2006 r., Wyszomierz, Kutyski – 2007 r., Łomna, Albinów – 2008 r.

Zakończenie

„Strategia” została opracowana głównie na potrzeby Zarządu Gminy i Rady Gminy. Na podstawie gruntownej analizy czynników wewnętrznych i zewnętrznych wskazuje ona mocne i słabe strony gminy, szanse i zagrożenia jej rozwoju oraz cele i zadania do realizacji w najbliższych latach. Będzie ona pomocna zwłaszcza przy konstrukcji kolejnych budżetów rocznych, a także przy staraniach gminy o dotacje lub kredyty na dofinansowanie niezbędnych gminie inwestycji oraz przy podejmowaniu innych bieżących decyzji.

Adresatem „Strategii” są także funkcjonujące na terenie gminy samodzielne podmioty gospodarcze oraz mieszkańcy gminy, którzy poznając cele i zadania nakreślone przez Zarząd Gminy, ich przesłanki i motywy, mogą kształtować swoje działania w sposób spójny z tymi celami i zadaniami.

Zakłada się, że „Strategia” będzie wykorzystywana w kontaktach zewnętrznych samorządu gminy, zwłaszcza z samorządami powiatu sokołowskiego i województwa mazowieckiego.

Burmistrz Miasta raz w roku będzie przedkładał Radzie Gminy pisemną ocenę realizacji strategii. Obejmie ona między innymi dane dotyczące stopnia realizacji poszczególnych zadań inwestycyjnych oraz przekształceń w strukturze społeczno-gospodarczej gminy. Oceny będą podstawą dalszych działań zmierzających do usunięcia barier i zagrożeń w jej realizacji.